

10. Mikolajczak M. Consequences of parental burnout: its specific effect on child neglect and violence / M. Mikolajczak, M. E. Brianda, H. Avalosse, I. Roskam // *Child Abuse Negl.* – 2018. – № 80. – С. 134–145.
11. Mikolajczak M. A Theoretical and Clinical Framework for Parental Burnout: The Balance Between Risks and Resources (BR2) [Електронний ресурс] / M. Mikolajczak, I. Roskam // *Frontiers in Psychology*. – 12. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6006266/>.
12. Mikolajczak M. Exhausted Parents: sociodemographic, child- related, parent-related, parenting and family-functioning correlates of parental burnout / M. Mikolajczak, H. A. Raes, I. Roskam // *Journal of Child and Family Studies*, Vol. 27. – 2018. – № 2. – С. 602–614.
13. Roskam I. Exhausted parents: Development and preliminary validation of the Parental Burnout Inventory / I. Roskam, M. Raes, M. Mikolajczak // *Frontiers in Psychology*. – 2017. – № 8. – Article 163.
14. Van den Broeck. The Job Demands-Resources Model: Overview and Suggestions for Research / Anja Van den Broeck, Joris Van Ruysseveldt, Els Vanbelle and Hans De Witte // *Advances in Positive Organizational Psychology*, Volume 1. – 2013. – С. 83–105.
15. Van den Broeck, A. This is funny: On the beneficial role of self-enhancing and affiliative humour in job design / A. Van den Broeck, T. Van der Elst, J. Dikkers, A. De Lange, H. De Witte // *Psicothema*. – 2012. – № 24. – С. 87–93.
16. Van den Heuvel M. Personal resources and work engagement in the face of change / M. Van den Heuvel, E. Demerouti, A. B. Bakker, W. B. Schaufeli // In J. Houdmont & S. Leka (Eds.) *Contemporary occupational health psychology: Global perspectives on research and practice* / M. Van den Heuvel, E. Demerouti, A. B. Bakker, W. B. Schaufeli. – Chichester, UK : Wiley, 2010. – С. 124–150.
17. Xanthopoulou D. The role of personal resources in the job demands-resources model / D. Xanthopoulou, A. B. Bakker, E. Demerouti, W. B. Schaufeli // *International Journal of Stress Management*. – 2007. – № 14. – С. 121–141.

Lubov Dolinska, Iryna Zbrodska. JOB DEMANDS-RESOURCES MODEL AS AN EFFECTIVE TOOL OF PREDICTION OF PARENTAL BURNOUT

The article presents a Job Demand-Resources (JD-R) model, identifies its impact on the development of burnout in the organizational domain. The factors, which may provoke and prevent burnout were defined, according to the model. The possibility of applying this concept in parental domain were discussed.

Keywords: professional burnout, parental burnout, Job Demand-Resources model, organizational domain, parental domain, factors, burnout factors.

УДК 159.955

ЛИСЯНСЬКА Т. М.,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології

ПСИХОДИДАКТИЧНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ В УЧНІВ

У змісті статті актуалізується проблема індивідуалізації навчання учнів, що пов'язана з психодидактичним підходом у цьому процесі, з урахуванням їх способів сприймання і переробки інформації, обумовлених рівнем розвитку мисленнєвих дій. Можливими засобами досягнення якості сприйняття і переробки інформації учнями є усні тексти вчителя, що потребують його рефлексивного досвіду та впливають на мисленнєві дії школярів у залежності від рівня їх сформованості у них, на загальний метод аналізу залежного від предметності з метою виявлення його в учнів на рівні перекодування знаково-символічної інформації.

Ключові слова: психодидактика, усні тексти, знаково-символічне моделювання, рефлексивний досвід.

У психології існують різні визначення психодидактики. Не претендуючи на повноту розкриття цього питання, можна зупинитися на визначенні В. І. Панова. Він пише, що психодидактика – “це пріоритетне використання психології розвитку і методів розвивальної освіти у якості висхідної основи для побудови освітньої технології [цит. по Гельфман, Холодная, 2006, с. 37]. Суть пріоритетного

використання психології полягає у необхідності зміцнення зв'язку (у порівнянні з педагогічною психологією) між внутрішніми процесами учня в учіннєвій діяльності та дидактичними умовами. Так, пояснення нового матеріалу вчителем спрямоване на всіх учнів у класі і в той же час має дійти до кожного учня не завжди забезпечує міцність цього зв'язку.

У межах психодидактичного підходу актуалізується проблема текстів і пов'язана з нею проблема підручника як одна з дидактичних вимог зміцнення зв'язку між психологією того, хто вчиться і науково-методичним забезпеченням навчального процесу.

Текст у лінгвістичному енциклопедичному словнику [1990] визначається так: це об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Вчені класифікують тексти за різними критеріями. Так, І. Я. Лернер називає текстом не лише письмову, але й усну сукупність взаємопов'язаних висловлювань або навіть окреме висловлювання, що відображають певний зміст [1]. Шкільний підручник є одним з важливих компонентів психодидактичного підходу до побудови навчального процесу. Вимоги шкільного підручника переглядаються під впливом розуміння його як поліфункціональної психодидактичної системи. До функцій шкільного підручника вчені відносять інформаційну, управлінську, розвивальну, комунікативну, виховну та функції диференціації, а також індивідуації навчання [1]. Кожна функція шкільного підручника реалізується через низку вимог до текстів. Але намагання поєднати між собою всі вимоги до текстів підручника не виключають ролі вчителя, який готує до сприйняття підручникових текстів і знайомить з процедурними прийомами роботи над текстом, допомагає учням сприйняти основні смислові одиниці тексту та глибоко усвідомити їх.

Психодидактичний підхід до процесу розвитку мислення полягає у проектуванні цього процесу не лише у текстах шкільного підручника, що при умові зміни принципів його конструювання може мати високий розвивальний потенціал, а й у текстах, що складають зміст пояснення та висловлювань вчителя, здійснюючи ним управління учіннєвою діяльністю учнів упродовж уроку.

Процес проектування спілкування вчителя з учнями упродовж уроку має бути пов'язаним з рівнем сформованості у них мисленнєвих дій. Згідно теорії послідовного формування розумових дій П. Я. Гальперіна, Н. Ф.Талізної учні відрізняються рівнем сформованості розумових дій. До того ж, чим нижчий рівень сформованості мисленнєвих дій, тим більше для виділення суттєвого в об'єкті пізнання учні потребують зв'язку з предметністю і, навпаки, чим вищий рівень сформованості у них цих дій, тим більше виникає можливостей оперувати знаково-символічною інформацією. А тому, для підвищення ефективності навчання конкретному предмету, необхідно розвивати психічні ресурси кожного учня. Тобто, умови і методи навчання не повинні бути однаковими для всіх учнів. Психодидактичний підхід потребує вчителя, який вміє аналізувати свої успіхи і невдачі, критично оцінювати педагогічні проблеми, знаходити шляхи їх вирішення, адекватно змінювати свої стратегії або утворювати їх у розв'язанні проблем, вміти організовувати учіннєво-педагогічну діагностику, здійснювати вибір.

Хоч стратегічна мета уроку єдина для всіх учнів, але цілі текстів учителя будуть різні. Для інтелектуалізації сприймань текстів в учнів необхідно в залежності від їх рівня мисленнєвих дій створювати умови і використовувати методи розвитку емпіричного мислення, що потребує аналізу через синтез в умовах порівняння, а від нього до узагальнення, але не залишати їх на цьому рівні, а поступово переводити в умови, що розвивають теоретичне мислення. Це такі умови і методи, що актуалізують мисленнєві операції аналізу через синтез та перехід від них до абстрактно-узагальненого знання, пропонуючи учням сприймання тексту та знаково-символічного моделювання його, що сприяє виявленню в учнів продуктивного мислення.

Для того щоб розвивальна складова мети уроку була досягнута, крім реалізації вчителем базальних психодидактичних вимог, потрібен вчителю рефлексивний досвід. Вчені рефлексивний досвід визначають як досвід самосвідомості і самоаналізу своїх педагогічних дій. На основі усвідомлення своїх припущень, планування наступних дій, вчитель може усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки, а тому передбачає труднощі, продумує альтернативні припущення подолання їх,

тобто не тільки сканує хід своєї мисленнєвої діяльності при розв'язуванні психолого-педагогічних ситуацій, методичних проблем, а свідомо ставиться до вибору змісту, до його реалізації. Це означає, що вчитель вміє передбачити встановлення адекватних взаємозв'язків між предметним змістом і віковими та індивідуальними особливостями розвитку інтелектуальних дій, мотивації, цінностей особистості суб'єкта учіннєвої діяльності та прийомами і методами методики викладання, що реалізують цей зміст.

Література

1. Гельфман Э. Г., Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. – СПб. : Питер, 2006.

Taisa Lisyanskaya. PSYCHODIDACTIC APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF THINKING IN PUPILS

The content of the article actualizes the problem of individual learning of students, which is related to the psychodidactical approach in this process, taking into account their ways of perception and processing of information, due to the level of development of thinking actions. Possible means of achieving the quality of perception and processing of information by students are oral texts of the teacher, who need his reflective experience and influence the thinking actions of pupils, depending on the level of their formation in them, the general method of analysis dependent on the subject to detect it in pupils at the level of transcoding sign and symbolic information.

Keywords: psychodidactics, oral texts, signs and symbolic modeling, reflexive experience.

УДК 159.9:37.011.3-051-027.233

СТРОЯНОВСЬКА О. В.,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

У статті представлений аналіз теоретичних підходів до проблеми впливу психологічної культури на життєвий успіх майбутнього вчителя.

Ключові слова: психологічна культура майбутнього вчителя, психологічна грамотність, психологічна компетентність, успіх, життєвий успіх.

Особливості розвитку сучасної освітньої системи обумовлюють навчання та формування педагогічних фахівців, спроможних поєднувати в собі високий рівень методологічної та освітньої підготовки, розвиненість загальних та спеціалізованих компетентностей, професійно необхідних особистісних рис та психологічної культури. В цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування психологічної культури майбутніх педагогів як передумови їх життєвого успіху. Виходячи з вищесказаного, метою нашої статті є аналіз теоретичних підходів до проблеми життєвого успіху особистості майбутніх вчителів, його особливостей та структури.

На основі аналізу наукових поглядів щодо проблеми психологічної культури педагога таких вчених, як А. К. Байметов, О. О. Бодальов, В. П. Вовк, В. І. Войтко, А. М. Горфункель, А. Б. Орлов, Л. А. Перевощиков, Н. А. Побірченко, О. П. Сергієнкова, В. В. Синівський, В. В. Рибалка, Н. В. Чепелева [5], нами був зроблений висновок, що психологічна культура вчителя складається з психологічної грамотності, психологічної компетентності (здатності використовувати наявні психологічні знання за допомогою комунікативних, педагогічно-організаційних, рефлексивних, регулятивних, саногенних навичок), мотиваційно-ціннісного компоненту (сформованої особистісної спрямованості). На нашу думку, розвиток всіх цих структурних компонентів психологічної культури